

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJ KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2014, nr 3 (55)

E.J. Kurkowska, *Przysposobienie biblioteczne online w bibliotekach uniwersyteckich – próba oceny*, „e-mentor” 2014, nr 3 (55), s. 45–51, DOI: 10.15219/em55.1108.

Przysposobienie biblioteczne online w bibliotekach uniwersyteckich – próba oceny

Ewa Jadwiga Kurkowska

Wiele polskich bibliotek uniwersyteckich przygotowuje kursy e-learningowe – zwłaszcza z zakresu przysposobienia bibliotecznego. Opracowując je, biblioteki stosują różne rozwiązania. W artykule przedstawiono wyniki analizy pięciu kursów o charakterze otwartym realizowanych w bibliotekach uniwersyteckich. Podjęto się oceny tych kursów z punktu widzenia użytkownika, biorąc pod uwagę aspekt dydaktyczny, treściowy i technologiczny oraz ich dostępność. Wskazano te elementy, które warte są uwagi i naśladowania, oraz problemy i niedoskonałości. Badania miały na celu nie tylko ocenę wybranych kursów, ale także zidentyfikowanie elementów, które należy wziąć pod uwagę podczas projektowania i doskonalenia tego rodzaju szkoleń online.

W ostatnich latach w bibliotekach akademickich coraz częściej wykorzystuje się różne formy e-learningu. Wzbogacając one ofertę dydaktyczną tych instytucji i zastępując tradycyjne szkolenia bądź stanowią dla nich alternatywę. Dzięki nim eliminuje się pewne ograniczenia organizacyjne. Kursy e-learningowe wychodzą także naprzeciw oczekiwaniom użytkowników szukających informacji głównie w internecie i coraz lepiej przygotowanych do korzystania z narzędzi e-edukacji.

Kursy czy inne materiały o charakterze edukacyjnym dostępne w serwisach WWW bibliotek akademickich dotyczą różnych problemów. Zastępują tzw. przysposobienie biblioteczne, ale także zajęcia dotyczące wyszukiwania informacji czy szkolenia rozwijające inne kompetencje informacyjne. W polskich bibliotekach akademickich w postaci kursów e-lear-

ningowych najczęściej przygotowywane są zajęcia z zakresu przysposobienia bibliotecznego¹.

W niniejszym artykule przedstawione zostały wyniki badania zrealizowanego w marcu 2014 r. dotyczącego oceny jakości i funkcjonalności kursów internetowych wybranych bibliotek uniwersyteckich. Celem badania było zidentyfikowanie stosowanych rozwiązań technologicznych i dydaktycznych, a także zawartości treściowej szkoleń. Jednocześnie zwrócono uwagę na braki, które pojawiają się w tym zakresie.

W badaniu posłużono się metodą analityczną (ekspercką, heurystyczną) stosowaną m.in. do oceny jakości serwisów WWW. Pozwala ona określić cechy zarówno formalne, jak i treściowe serwisów oraz zdefiniować – z uwzględnieniem konkretnych potrzeb – najważniejsze spośród nich. Konieczne jest w tym przypadku określenie katalogu kryteriów oceny. W badaniu wykorzystano także elementy benchmarkingu (analizy porównawczej), dzięki czemu udało się zidentyfikować najlepsze rozwiązania oraz słabości badanych kursów. Przedstawiono także, w jakim stopniu każda z cech jest obecna w badanych kursach poprzez określenie tzw. natężenia cechy, czyli wyrażonego w procentach stosunku ocen uzyskanych przez wszystkie kursy w odniesieniu do danej cechy do sumy ocen maksymalnych przyznawanych za tę cechę².

Badaniem objęto szkolenia z przysposobienia bibliotecznego. Uwzględniono tylko biblioteki uniwersyteckie, zakładając, że ich oferta jest podobna z uwagi na funkcje i zasady działania tych instytucji, a także obsługiwana przez nie grupę odbiorców.

¹ Por. E.J. Kurkowska, *Platformy e-learningowe w działalności dydaktycznej bibliotek publicznych uczelni akademickich*, „e-mentor” 2012, nr 4 (46), s. 66, <http://www.e-mentor.edu.pl/arttykul/index/numer/46/id/954>.

² B. Bednarek-Michalska, *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*, „Biuletyn EBIB” 2002, nr 2 (31), http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/31/a.php?bednarek_michalska, [14.03.2014]; B. Bednarek-Michalska, *Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci*, „Biuletyn EBIB” 2007, nr 5 (86), <http://www.ebib.pl/2007/86/a.php?bednarek>, [14.03.2014]; M. Kowalska, *Analiza porównawcza jakości serwisów WWW bibliotek wyższych szkół niepaństwowych województwa kujawsko-pomorskiego*, „Folia Toruniensia” 2008, vol. 8, s. 117–135; R. Sapa, *Benchmarking w doskonaleniu serwisów www bibliotek akademickich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, s. 37–53.

Spośród 18 bibliotek uniwersyteckich 12 przygotowało szkolenia e-learningowe. Większość z nich udostępnia treści tych szkoleń wszystkim zainteresowanym, jednak części sprawdzające dostępne są zazwyczaj tylko dla studentów konkretnej uczelni. Bibliotek, które przygotowały kursy w pełni otwarte (tzn. całość dostępna dla każdego), jest pięć, to: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu (BUT), Biblioteka Jagiellońska w Krakowie (BJ), Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego (BUR), Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu (BUWr) oraz Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (BUS). W badaniu uwzględniono zatem tylko ich ofertę.

Oceny kursów dokonywano z punktu widzenia użytkownika – zwracano więc uwagę przede wszystkim na te aspekty funkcjonowania kursów, które są szczególnie ważne dla odbiorcy. Kryteria oceny kursów e-learningowych opracowano w oparciu o zestaw przygotowany przez Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego³ i dostosowano do potrzeb badania szkoleń bibliotecznych, które nie są typowymi szkoleniami realizowanymi w środowisku akademickim – przede wszystkim ze względu na to, że grupa odbiorców jest bardzo duża, mają one charakter samokształceniowy i nie przewiduje się w nich pomocy nauczyciela. Z tego też względu nie uwzględniono m.in. kryteriów odnoszących się do kwestii organizacyjnych czy sposobu prowadzenia kursu. Przygotowując zestaw kryteriów oceny kursów, wykorzystano także kryteria stosowane do oceny użyteczności stron internetowych proponowane m.in. przez J. Nielsena, A. Smitha, H. Clausena i R. Sapę⁴.

W ostatecznej wersji opracowana lista kryteriów wyglądała następująco:

1. Aspekt dydaktyczny (cele kursu, metody dydaktyczne, środki dydaktyczne, ocena wiedzy i umiejętności użytkowników, interakcje);
2. Treść (kompletność, aktualność, struktura kursu, prezentacja treści, poprawność edytorska i językowa, autorstwo i określenie praw autorskich, zasoby dodatkowe);
3. Technologie (interfejs i nawigacja, funkcjonalność oprogramowania, spójność i konsekwencja);
4. Dostępność (dostęp ze strony WWW, dostęp dla użytkowników z dysfunkcjami, bariery kompetencyjne, istnienie wersji obcojęzycznych).

Uwzględniając powyższe kryteria, każde szkolenie oceniano w skali 0–3.

Aspekt dydaktyczny

Rozpatrując aspekt dydaktyczny, zaznaczyć trzeba, że wszystkie analizowane kursy zostały zaprojektowane jako samokształceniowe – osoby uczące się nie mają opiekuna czuwającego nad procesem uczenia się. Ze względu na liczbę potencjalnych użytkowników, a także możliwość korzystania z kursów przez każdego i w dowolnym czasie, przygotowanie szkolenia z opiekunem byłoby bardzo trudne, jeśli nie niemożliwe.

We wszystkich kursach zostały przedstawione ich ogólne cele, chociaż w przypadku BUR i BUWr były to tylko bardzo krótkie informacje, ograniczone do jednego zdania. W pozostałych przypadkach cele ogólne zaprezentowano w części wstępnej, a cele szczegółowe – przed każdym modulem. Bardzo dokładnie tego typu informacje zostały przygotowane w BUT – podano tu cele ogólne oraz szczegółowe z podziałem na wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. W przypadku wszystkich kursów zakłada się łączenie wiedzy teoretycznej z praktycznymi umiejętnościami.

Jeśli chodzi o metody dydaktyczne – przyjęto metodę podającą, chociaż umożliwia ona integrację wiedzy teoretycznej z praktycznym jej zastosowaniem tylko w ograniczonym stopniu. Zastosowane techniki motywacyjne są bardzo ograniczone – za takie można uznać jedynie komentarze typu „dobra robota” po ukończeniu lekcji bądź komentarze do rozwiązywanego quizu.

Zastosowane środki przekazu to prezentacje multimedialne, tekst wzbogacony grafiką i filmy. Zawierają sporą liczbę przykładów, a także wypunktowania i graficzne wyróżnienia najważniejszych informacji (zwłaszcza w kursie UJ), co z pewnością ułatwia przyswajanie wiedzy i nabywanie nowych umiejętności. Nie są przeładowane elementami, które utrudniałyby koncentrację, natomiast pozwalają swobodnie zapoznać się z nowymi partiami materiału. We wszystkich bibliotekach założono, że możliwa jest dowolna kolejność realizowania lekcji (modułów, części), aczkolwiek załączane spisy treści sugerują określony porządek. Dowolne jest również tempo realizowania poszczególnych partii materiału.

W niemal wszystkich kursach przewiduje się także weryfikację zdobytych umiejętności i wiedzy. Takiego rozwiązania nie wprowadziła jedynie BUWr. Jest to olbrzymia słabość tego kursu. W wielu publikacjach

³ Kryteria oceny kursu internetowego w zakresie „opracowania kursu”, Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego, <http://www.sea.edu.pl/kryteria/?page=obszary>, [15.09.2012].

⁴ J. Nielsen, *10 Usability Heuristics for User Interface Design*, <http://www.nngroup.com/articles/ten-usability-heuristics> [14.03.2014]; B. Bednarek-Michalska, *Ocena jakości bibliotekarskich*, dz.cyt.; R. Sapa, *Benchmarking w doskonaleniu...*, dz.cyt., s. 49 oraz 101–110.

⁵ Por.: M. Dąbrowski, *Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online*, „e-mentor” 2004, nr 4 (6), s. 13–18 <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/70>; M. Zając, *Dydaktyczne aspekty tworzenia kursów online*, „e-mentor” 2004, nr 4 (6), s. 10–12, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/69>, [18.06.2014].

Przysposobienie biblioteczne online w bibliotekach...

Tabela 1. Ocena aspektu dydaktycznego kursów (kursywą zaznaczono oceny najwyższe; pismem półgrubym – najniższe natężenie cechy)

	Cele kursu	Metody dydaktyczne	Środki dydaktyczne	Ocena wiedzy i umiejętności	Interakcje	Średnia ocen
BJ	2	2	2,5	0	2	1,70
BUR	1	2	2	1	0	1,20
<i>BUS</i>	2	2	2,5	2	2	2,10
<i>BUT</i>	3	2	2,5	1	2	2,10
BUWr	1	1	2	0	1	1,00
Natężenie cechy	60%	60%	76,6%	26,6%	46,6%	1,62

Źródło: opracowanie własne.

na temat tworzenia kursów e-learningowych zwraca się uwagę, że do podstawowych ich elementów należy część oceniająca⁵. Dlatego można się zastanawiać, czy wobec braku jakiegokolwiek formy oceny postępów w nauce materiał dostępny w BUWr powinno się nazywać kursem.

Jeśli chodzi o propozycję Biblioteki Jagiellońskiej – pojawia się pewien problem. Otóż użytkownik w wykazie elementów kursu widzi testy, lecz gdy chce je rozwiązać, pojawia się informacja, że opcja ta jest niedostępna z powodu braku odpowiednich uprawnień. Na pewno sytuacja taka nie jest korzystna, gdyż użytkownik oprócz tego, że nie ma możliwości sprawdzenia stanu postępów w nauce, jest wprowadzany w błąd.

W propozycjach BUT, BUS i BUR weryfikacja zdobytych umiejętności i wiedzy polega na rozwiązywaniu quizów. W szkoleniu biblioteki toruńskiej testy znajdują się po każdej z części kursu, a użytkownik w razie niepowodzenia ma możliwość powtórzenia zadań. Podobne rozwiązanie zastosowano w BUS. Do kursu BUR dołączono test sprawdzający umieszczony na końcu całego szkolenia. Warto zwrócić uwagę na to, że pytania testowe odnoszą się przede wszystkim do zdobytej wiedzy. Tylko w kursie BUS użytkownik musi się wykazać także praktycznymi umiejętnościami. Dzieje się tak, ponieważ pytania testowe mają charakter kwerend, które należy rozwiązać. Przypominają zadania, które są wykonywane w ramach tradycyjnych zajęć z przysposobienia bibliotecznego. Użytkownik ma więc możliwość choćby w niewielkim zakresie sprawdzić, do jakiego stopnia nabył umiejętności istotne podczas korzystania z biblioteki. Nie znaczy to, że pytania innego rodzaju nie są potrzebne – sprawdzają wiedzę, która umożliwia sprawne korzystanie z biblioteki czy jej katalogów. Niewątpliwie jednak wykonanie konkretnych zadań jest dużo bardziej atrakcyjne dla użytkownika, aktywizuje go, a tym samym uczenie się jest bardziej efektywne.

Biorąc pod uwagę aspekt dydaktyczny, wydaje się, że najlepiej przygotowane zostały kursy w BUT i BUS. Na ich wysoką ocenę w dużej mierze wpłynęły dobrze opracowane cele kursu, zastosowane metody dydaktyczne oraz wprowadzenie części weryfikujących wiedzę i umiejętności. Okazuje się, że ten ostatni

element – w skali wszystkich przebadanych kursów – jest najniższy. Szczegółowe informacje zostały przedstawione w tabeli 1.

Treść

Kolejnym ważnym elementem brany pod uwagę przy ocenie bibliotecznego kursu e-learningowego jest treść. Wszystkie są odpowiednikami tradycyjnych szkoleń bibliotecznego, z tego też względu ich zakres treściowy jest podobny.

W BUR są to trzy części: *Biblioteka*, *OPAC* i *e-źródła*. Podobne rozwiązanie zastosowano w BUS – tu również są trzy moduły: *Sieć bibliotek Uniwersytetu Śląskiego*, *Katalog Elektroniczny*, *Źródła elektroniczne*. W BUT całość została podzielona na pięć części: *Podstawowe informacje o bibliotece i jej zbiorach*, *Katalog komputerowy i komputerowe katalogi kartkowe*, *Wypożyczalnia*, *Korzystanie z e-zasobów* oraz *Agendy*. Biblioteka Jagiellońska z kolei przygotowała aż osiem modułów: *Poznajmy się*, *Korzystanie ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej*, *Katalogi Biblioteki Jagiellońskiej*, *Zamawianie wyszukanych pozycji*, *Czytelnie Biblioteki Jagiellońskiej*, *Zbiory specjalne Biblioteki Jagiellońskiej*, *Dzieła w wersji cyfrowej* i *Pomoc*. W BUWr kurs składa się z siedmiu części: *Podstawowe informacje o bibliotece*, *Zapisy*, *Katalogi*, *Czytelnie*, *Wypożyczalnia*, *Sprawdzanie stanu konta* i *Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego*.

Już analizując tytuły części kursów, można zauważyć, że tematyka szkoleń we wszystkich bibliotekach jest podobna. Niektóre zagadnienia w poszczególnych przypadkach są bardziej rozwinięte (np. w BJ odrębny moduł poświęcono zbiorom specjalnym, co nie powinno dziwić ze względu na specyfikę tej biblioteki). Stopień dokładności i kompletności informacji z pewnością zależy również od tego, czy biblioteka proponuje jakieś inne kursy, dzięki którym można uzupełnić swoją wiedzę i umiejętności. Np. BUWr przygotowała kurs: *Zbiory specjalne Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, więc w przysposobieniu bibliotecznym nie było potrzeby rozwijania tego tematu.

Realizując poszczególne kursy, można się przekonać, że tytuły modułów rzeczywiście odpowiadają zawartości i że we wszystkich przypadkach treść odpowiada celom, które zaplanowano w szkoleniu.

Tabela 2. Ocena treści kursów (kursywą zaznaczono oceny najwyższe; pismem półgrubym – najniższe natężenie cechy)

	Kompletność	Aktualność	Struktura	Prezentacja	Poprawność edytorska i językowa	Autorstwo i prawa autorskie	Zasoby dodatkowe	Średnia ocen
BJ	3	3	3	2	3	3	3	2,86
BUR	3	1	3	3	3	0	1	2,00
<i>BUS</i>	3	3	3	3	3	3	3	3,00
<i>BUT</i>	3	3	3	3	3	3	3	3,00
BWr	3	1	3	3	3	0	0	1,86
Natężenie cechy	100%	73,3%	100%	93,3%	100%	60%	66,6%	2,54

Źródło: opracowanie własne.

Jednym z elementów branych pod uwagę w ocenie kursów była aktualność treści. Duża część materiału odnosi się do organizacji biblioteki i jej usług, a także zasobów i informacji udostępnianych w internecie. Są one aktualne. Ponadto BJ, BUS i BUT podają datę ostatniej aktualizacji kursu.

Struktura każdego z kursów – odzwierciedlona w spisach treści – jest czytelna i logicznie uporządkowana. Moduły podzielone są na części, co ułatwia ich realizację. W BUS, BJ, BUT zostały też uzupełnione o zasoby dodatkowe, takie jak słownik czy „wirtualny spacer po bibliotece”. Ze względu na problematykę kursów, w ograniczonym stopniu stymulują one do samodzielnego poszukiwania wiedzy, chociaż podawanie hiperłącza do ciekawych elementów, których kurs dotyczy, może stanowić rodzaj zachęty do samodzielnej pracy.

Oceniając treść kursu, należy także zastanowić się nad sposobem jej prezentacji – od niej bowiem w dużym stopniu zależy atrakcyjność materiałów dla osób uczących się. We wszystkich przypadkach wykorzystuje się tekst pisany. W kursach zaproponowanych przez biblioteki we Wrocławiu, Katowicach, Krakowie i Rzeszowie dominuje tekst wzbogacony obrazami – najczęściej zrzutami ekranów z objaśnieniami. Czyta się go dobrze, a użytkownik może sam ustalić tempo zapoznawania się z kolejnymi problemami. W BJ na początku, obok programu szkolenia, podano orientacyjny czas trwania realizacji poszczególnych części, co wydaje się bardzo przydatnym rozwiązaniem. W niektórych przypadkach razi zbyt duża ilość tekstu na stronie. Przeczytanie go wymaga używania pionowego paska przewijania, co nie jest zbyt wygodne. Czasami wystarczyłoby nieco inaczej podzielić tekst. Natomiast w przypadku BJ warto byłoby w większym stopniu wykorzystać szerokość strony. W BUT treść zasadnicza została przedstawiona przy pomocy prezentacji multimedialnych, które wykorzystują tekst pisany, lektora, a także bogaty materiał ilustracyjny. Dzięki takiemu rozwiązaniu użytkownik nie musi używać pasków przewijania. W kursach bibliotek z Katowic, Krakowa, Rzeszowa oraz Torunia pojawiają się też filmy instruktażowe, które zdecydowanie uatrakcyjniają ofertę. Można mieć jednak zastrzeżenia do filmu prezentującego Bibliotekę Jagiellońską – obraz

miejscami jest niewyraźny, odbiorca ma wrażenie, że wszystko „skacze”, co wynika z pewnością ze zbyt szybkich ruchów kamerą. Film ten jest także nieco za długi. Dla porównania – podobny film przygotowano w BUS, ale tutaj obraz jest płynny i czytelny. Twórcy, przygotowując treści kursów, zadbali o ich poprawność językową i edytorską – w tym zakresie nie pojawiają się błędy.

Nie we wszystkich kursach możliwe jest ustalenie ich autorstwa. Taka informacja została podana w kursie BUT, BJ i BUS. W tych przypadkach jest też możliwość skontaktowania się z osobami odpowiedzialnymi za kurs. W BUWr tylko przy łączu prowadzącym z platformy do kursu podano nazwisko osoby za niego odpowiedzialnej. W Rzeszowie nie podano żadnej informacji na temat autorstwa. Istotną sprawą jest też oznaczenie kwestii praw autorskich. W BUT kurs jest udostępniany na licencji Creative Commons (CC BY-NC-SA 3.0), w BJ – prawa autorskie posiada Centrum Zdalnego Nauczania, w BUS – Uniwersytet Śląski w Katowicach; we Wrocławiu i Rzeszowie nie podano żadnych informacji na ten temat.

Pod względem opracowania treści kursy można ocenić stosunkowo dobrze – zwłaszcza takie ich cechy jak: kompletność, struktura, poprawność edytorska, a także prezentacja. Ogólną ocenę obniża brak informacji o autorstwie (tabela 2).

Technologia

Nawet najlepiej opracowane szkolenie może być nieefektywne, jeśli zastosowane rozwiązania technologiczne będą nieadekwatne do potrzeb i możliwości uczących się. Dlatego, oceniając cały kurs, należy wziąć pod uwagę również i ten aspekt.

Śród pięciu analizowanych propozycji tylko w BUR kurs został przygotowany jako część serwisu tejże biblioteki. W pozostałych przypadkach wykorzystuje się platformę e-learningową Moodle. Pomimo zastosowania tego samego narzędzia kursy różnią się między sobą, ze względu na sposób prezentacji treści i sprawdzania wiadomości.

Jeśli chodzi o materiał przygotowany przez BUT – niewygodna dla użytkownika jest konieczność przechodzenia do prezentacji wykonanej w Adobe-

Przysposobienie biblioteczne online w bibliotekach...

Tabela 3. Ocena aspektu technologicznego kursów (kursywą zaznaczono oceny najwyższe; pismem półgrubym – najniższe natężenie cechy)

	Spójność i konsekwencja	Interfejs i nawigacja	Funkcjonalność oprogramowania	Średnia ocen
BJ	3	1	2	2,00
<i>BUR</i>	3	3	3	3,00
BUŚ	3	2	3	2,66
BUT	3	2	3	2,66
<i>BUWr</i>	3	3	3	3,00
Natężenie cechy	100%	73,3%	93,3%	2,66

Źródło: opracowanie własne.

Captivate – tego wymaga jednak oprogramowanie. Niezależnie od tego utrudnienia, wszystkie elementy działają poprawnie i – co jest istotne dla użytkownika – pobieranie prezentacji nie trwa zbyt długo. Nawigacja jest prosta i intuicyjna – opiera się na strzałkach oraz spisie treści. Użytkownik wie, w którym miejscu kursu się znajduje.

W kursie BJ nawigacja również nie jest skomplikowana – do kolejnych części przechodzi się strzałkami lub wykorzystując spis treści, dostępna jest także opcja identyfikacji położenia. Mankament stanowi natomiast umieszczenie przycisku przejścia do następnej strony na górze ekranu. Z punktu widzenia użytkownika jest to niewygodne – po zapoznaniu się z materiałem musi on wrócić na górę strony, by następnie przejść do kolejnej. Elementy graficzne kursu zostały dobrze przygotowane, lecz niestety w kilku przypadkach nie wyświetlają się na stronie. Kurs Biblioteki Jagiellońskiej ma jeszcze jeden mankament – ze wszystkich przebadanych propozycji czas oczekiwania na wyświetlenie się kolejnych części jest najdłuższy.

W kursie BUŚ jako narzędzia nawigacji zastosowano spis treści oraz przycisk „następna strona” znajdujący się u dołu ekranu. Dodatkowo w miejscu tym jest także strzałka przenosząca użytkownika na początek strony. Aby się cofnąć, należy skorzystać z narzędzi przeglądarki bądź spisu treści – w kursie brakuje odpowiedniego przycisku. Twórcy kursu zadbali, by użytkownik widział swoje położenie, a także tzw. barometr postępów – narzędzie pokazujące stopień, w jakim zrealizowano kurs. Wszystkie elementy szybko się ładują – także dobrze przygotowany materiał ilustracyjny.

Intuicyjną nawigację zaproponowano także w kursach BUWr i BUR – służą jej odpowiednie przyciski u dołu strony oraz spis treści. Elementy ilustracyjne są poprawnie wyświetlane na stronach. Przechodzenie do kolejnych części nie wymaga oczekiwania.

W przypadku każdej z ofert odnośniki do innych zasobów internetowych działają poprawnie. Żaden z kursów nie posiada wersji do wydruku. Wszystkie natomiast odznacza spójność i konsekwencja stosowanych rozwiązań – jeśli chodzi o aspekt technologiczny kursów, jest to najwyżej oceniona cecha (tabela 3).

Dostępność

Ostatni aspekt brany pod uwagę w ocenie jakości kursów bibliotecznych to ich dostępność. Wszystkie są dostępne z serwisu biblioteki, ale tylko w BUR odpowiedni przycisk przekierowujący do kursu znajduje się na stronie głównej. We Wrocławiu na stronie głównej znajduje się łącze do wszystkich kursów biblioteki, a jest ich kilka. W tych dwóch przypadkach użytkownik nie ma żadnego problemu ze znalezieniem kursu – nawet, jeśli korzysta z wirtualnej bibliotecznej po raz pierwszy. W pozostałych przypadkach kurs trzeba odnaleźć w odpowiednich działach serwisu biblioteki. W BJ jest to część „Działalność” i „Edukacja”, w BUT – „Szkolenia” w części „Usługi”, w BUŚ trzeba przejść do części „Przewodnik” i tu do „E-learningu”. Lepiej byłoby informacje o tego typu kursie umieścić już na stronie głównej serwisu bibliotecznego, tak jak to zrobiono w BUR i BUWr. W BUŚ i BJ korzystanie z kursu wymaga założenia konta, ale nie jest to proces skomplikowany. W pozostałych bibliotekach nie ma takiego wymogu.

Oceniając dostępność, trzeba wziąć pod uwagę także to, czy i na ile kursy są dostosowane do potrzeb osób z dysfunkcjami – zwłaszcza wzroku. W żadnym z analizowanych kursów nie było możliwości powiększenia czcionki czy zmiany tła. Natomiast rozwiązanie zastosowane w BUT, tzn. podawanie przez lektora najważniejszych informacji zawartych w poszczególnych prezentacjach, może być ułatwieniem dla osób z dysfunkcjami wzroku.

We wszystkich kursach zastosowano prosty język, który nie powinien stanowić żadnej bariery dla początkujących użytkowników. Gdyby tak się jednak zdarzyło, BUT, BJ i BUŚ dołączyły do szkoleń słownik. Obsługa oprogramowania nie wymaga dodatkowych kompetencji informatycznych.

Ostatnim elementem badania było sprawdzenie, czy kursy posiadają wersje w innych językach. Tak jest w przypadku BUT i BUWr. Są to odrębne kursy – w języku angielskim, chociaż ich treści zostały okrojone w stosunku do wersji polskojęzycznej.

Ze względu na kryterium dostępności kursy zostały ocenione najniżej (tabela 4). Duży wpływ na to miał brak wersji dla osób z dysfunkcjami.

Tabela 4. Ocena dostępności kursów (kursywą zaznaczono oceny najwyższe; pismem półgrubym – najniższe natężenie cechy)

	Dostęp z WWW	Dostęp dla użytkowników z dysfunkcjami	Bariery kompetencyjne	Wersje obcojęzyczne	Średnia ocen
Bj	2	0	3	0	1,25
BUR	3	0	2	0	1,25
BUŚ	2	0	3	0	1,25
<i>BUT</i>	2	1	3	3	2,25
BUWr	3	0	2	3	2,00
Natężenie cechy	80%	6,6%	86,6%	40%	1,6

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie

Podjmując się analizy i oceny jakości otwartych szkoleń e-learningowych proponowanych przez biblioteki uniwersyteckie, starano się zidentyfikować stosowane rozwiązania zarówno w odniesieniu do treści i sposobu jej prezentacji, jak i aspektów dydaktycznych oraz technologicznych. Uwzględniając wszystkie kryteria oceny, najlepiej prezentują się oferty BUŚ i BUT (uzyskały średnią ocen odpowiednio: 2,5 i 2,3). Kursy te zostały najlepiej przygotowane zarówno pod względem treściowym, jak i technicznym oraz dydaktycznym, chociaż w odniesieniu do każdej z cech nie zawsze uzyskiwały najwyższą ocenę.

Otwarte kursy online z zakresu przysposobienia bibliotecznego generalnie obejmują ten sam zakres tematyczny – różnice są tu stosunkowo niewielkie i wynikają głównie z organizacji biblioteki, a także jej zasobów i realizowanych usług. Kursy bazują na metodzie podawczej – materiał dydaktyczny stanowią głównie teksty, prezentacje i filmy, które są przygotowywane w zadowalający sposób. Elementem kursów pozostawiającym sporo do życzenia jest ocena uzyskanych umiejętności i wiedzy przez uczącego się. Nie każdy kurs jest w taką opcję wyposażony, natomiast te posiadające część sprawdzającą bazują na quizach, przy rozwiązaniu których trzeba się wykazać zazwyczaj wiedzą, a nie umiejętnościami. Dobrym rozwiązaniem byłoby stosowanie zadań, przy których wykonywaniu uczestnicy mogliby zastosować w praktyce pozyskaną wiedzę. Taki zabieg wprowadziła tylko jedna biblioteka. Z pewnością przygotowanie np. niewielkiego zestawu kwerend wymagających znajomości różnych katalogów jest pracochłonne, także ze względu na potrzebę ich aktualizacji, niemniej mogłoby przynieść dobre efekty.

Dopracowania wymaga także dostępność kursów – zwłaszcza dla osób z dysfunkcjami wzroku. Aspekt ten został oceniony najniżej. Z kolei na dobrym poziomie przygotowano treści kursu, zadbano o właści-

wy sposób ich prezentacji, spójność i konsekwencję, a także o poprawność językową i edytorską. Nie ma też poważnych zastrzeżeń do strony technologicznej analizowanych kursów. Niezależnie od tego, czy biblioteka dysponuje platformą e-learningową, czy nie, może realizować szkolenia online, o czym świadczy przypadek Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Na podstawie wyników przeprowadzonego badania można wnioskować, że osoby opracowujące kursy były dobrze przygotowane, jeśli chodzi o stronę merytoryczną. Także kwestie technologiczne nie stanowiły dla nich większego problemu. Natomiast nieco zaniedbano aspekt dydaktyczny podczas projektowania kursów. Osoba ucząca się musi otrzymać dokładną informację o tym, jaki jest cel kursu i jakiego rodzaju wiedzę i umiejętności może dzięki niemu pozyskać. Szkolenie online to nie tylko zaprezentowanie odpowiednich treści w internecie, ale także wykorzystanie różnych metod pobudzających zainteresowanie i zaangażowanie uczącego się oraz wspomagających utrwalenie materiału. Kluczowym elementem – zwłaszcza w kursach samokształceniowych – wydaje się wprowadzenie narzędzi kontroli oraz oceny wiedzy i umiejętności uczestnika kursu. Nie ma on możliwości indywidualnej pracy z prowadzącym, więc musi sam zidentyfikować swoje ewentualne braki. Osoby opracowujące kursy e-learningowe w bibliotekach powinny wziąć te elementy pod uwagę.

Wyniki badań wskazują też, że biblioteki przygotowują kursy przede wszystkim z myślą o osobach posługujących się językiem polskim. Zważywszy na to, że na polskich uczelniach studiuje coraz więcej osób spoza granic naszego kraju, wydaje się, że przygotowanie dla nich oferty szkolenia online byłoby celowe. Warto również zwrócić uwagę na potrzeby osób niepełnosprawnych (z dysfunkcją wzroku, słuchu czy narządów ruchu). Powinny one mieć możliwość korzystania z podobnych usług, jak pozostali członkowie społeczności uniwersyteckiej⁶. Wyników badania nie można traktować jako

⁶ Por. art. 13 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2012 r. poz. 572 j.t.

reprezentatywnych dla wszystkich kursów z zakresu przysposobienia bibliotecznego, niemniej wydaje się, że zidentyfikowanie pewnych problemów może pomóc w doskonaleniu szkoleń online realizowanych w bibliotekach akademickich. Przy budowaniu kursu e-learningowego warto przeanalizować najwyżej ocenione szkolenia, uwzględniając najlepiej oceniane elementy i jednocześnie unikając najczęściej występujących błędów i niedociągnięć.

Kontynuacja tego typu badań uwzględniających wszystkie e-learningowe kursy przysposobienia bibliotecznego w polskich bibliotekach uniwersyteckich, a także w wybranych zagranicznych bibliotekach akademickich z pewnością pozwoli lepiej zdiagnozować wszelkie problemy i wyłonić przykłady najlepszych praktyk.

Bibliografia

B. Bednarek-Michalska, *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*, „Biuletyn EBIB” 2002, nr 2 (31), http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/31/a.php?bednarek_michalska.

B. Bednarek-Michalska, *Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci*, „Biuletyn EBIB” 2007, nr 5 (86), <http://www.ebib.pl/2007/86/a.php?bednarek>.

M. Dąbrowski, *Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online*, „e-mentor” 2004, nr 4 (6), s. 13–18, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/70>.

M. Kowalska, *Analiza porównawcza jakości serwisów WWW bibliotek wyższych szkół niepaństwowych województwa kujawsko-pomorskiego*, „Folia Toruniensia” 2008, t. 8, s. 117–135.

Kryteria oceny kursu internetowego w zakresie „opracowania kursu” Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego, <http://www.sea.edu.pl/kryteria/?page=obszary>.

E.J. Kurkowska, *Platformy e-learningowe w działalności dydaktycznej bibliotek publicznych uczelni akademickich*, „e-mentor” 2012, nr 4 (46), s. 64–67, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/46/id/954>.

J. Nielsen, *10 Usability Heuristics for User Interface Design*, <http://www.nngroup.com/articles/ten-usability-heuristics>.

R. Sapa, *Benchmarking w doskonaleniu serwisów www bibliotek akademickich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.

M. Zając, *Dydaktyczne aspekty tworzenia kursów online*, „e-mentor” 2004, nr 4 (6), s. 10–12, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/6/id/69>.

Library orientation online in university libraries – the attempt to evaluate

A lot of Polish university libraries prepare e-learning courses – especially in the field of library orientation. They use different approaches in the e-learning courses development but not every solution is good. The article presents results of researches of open e-learning courses implemented in five university libraries: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. The evaluation was done from users point of view and takes into account the educational aspect, content, technology and availability. Through these researches one can identify at least some problems, and at the same time determine those items that are prepared properly. The results show that some efforts should be made especially with availability for people with disabilities. Another weak point of these courses is insufficient degree of interactivity and only few tools for self-assessment. Some educational aspects need to be improved. The strengths of the courses are: very well prepared content, consistency and presentation.

Autorka jest adiunktem w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień edukacji informacyjnej oraz zastosowania e-learningu w działalności bibliotek. Pracowała przy realizacji kursów e-learningowych *Bibweb* oraz *Login: BIBLIOTEKA*.

POLECAMY

Mark Fidelman

SOCIALIZED! W jaki sposób najskuteczniej wykorzystać społeczność internetową. Biznes społecznościowy

CeDeWu, Warszawa 2014

W książce opisano, w jaki sposób – wzorem najlepszych firm – korzystać z technologii społecznościowych i mobilnych, technologii chmury i analizy danych. Dzięki zastosowaniu podanych strategii działań oraz rozwiązań taktycznych można stworzyć konkurencyjną firmę o wysokich zdolnościach adaptacyjnych. W poszczególnych rozdziałach omawiane są m.in. takie zagadnienia jak: kultura biznesowa, wewnętrzny i zewnętrzny biznes społecznościowy, taktyka biznesu społecznościowego, budowanie zespołów i rola menedżera oraz pomiar ROI. Publikację można nabyć w księgarni internetowej wydawnictwa:

<https://cedewu.pl>.